

Alledaagse wankeling

Door Iris van der Werff

Covid-19 maakt ons angstig. Psychiater en arts Damiaan Denys, angstkenner, wordt in elk praatprogramma opgetrommeld om ons gerust te stellen: 'Angst is in essentie het gevoel van gebrek aan controle. Wij proberen dat te compenseren door verwoed controle te krijgen over onszelf en de buitenwereld.' Controle ligt in deze onzekere crisis niet voor het oprapen. Volgens de documentaire *Is the Man Who is Tall Happy?*, een geanimeerd gesprek tussen Noam Chomsky en Michèl Gondry, is het de kunst van het leven om jezelf te blijven verwonderen. Wellicht is de verwondering ook een manier om de teugels van controle te laten vieren en onze angsten te kanaliseren.

Naar aanleiding van de documentaire stelt SPUI25 in Spe-lid Boaz de vraag: *Wie zijn we zonder onze herinneringen (zonder mentaal en fysiek logboek)?* In eerste instantie vind ik het een beangstigende vraag omdat iets niet-weten ook controleverlies betekent. Tegelijkertijd schept de mogelijkheid om je niets te kunnen herinneren ook ruimte voor verwondering. Chomsky stelt in de documentaire dat de wetenschappelijke revolutie begon met het bevragen van dat wat vanzelfsprekend lijkt. *'A ball falls to the ground and steam goes to the sky, these things are like common sense, but it wasn't until the scientific revolution that scientists decided to be puzzled about these obvious things. As soon as you start to question things, nothing makes any sense. If you are willing to be puzzled, you can learn.'* Door ons 'gezonde verstand' te vergeten kunnen we iets nieuws leren, zoals een kind dat constant waarom-vragen stelt. Deze houding voortzetten als volwassene (*'willingness to be puzzled'*) kost moeite omdat het ons confronteert met onze tekortkomingen. Om te kunnen leren en om ons te kunnen verwonderen is het nodig om alert te blijven kijken naar onze omgeving.

Recent las ik Don DeLillo's *White Noise* waarin het koppel Jack en Babette obsessief bezig is met de angst voor de dood, ze praten er alleen niet over. *'How strange it is. We have these deep terrible lingering fears about ourselves and the people we love. Yet we walk around, talk to people, eat and drink [...] Is it something we all hide from each other, by mutual consent?'* Jack onderzoekt, voornamelijk in zijn gedachten, hoe hij met zijn angst kan omgaan. Ondertussen houdt Babette het niet meer en neemt (in het geheim) een verzachtend, mysterieus medicijn (genaamd Dylar) tegen haar kwellende doodsangst. Een soort antidepressivum, met als bijwerking ernstig geheugenverlies. Ze verkeert liever in een illusoire wereld dan oog in oog te staan met haar angst. Babette vergeet haar 'gezonde verstand', maar dat zorgt niet voor de *'willingness to be puzzled'*. Sterker nog, het medicijn Dylar verstoort haar waarneming. *'I could not distinguish words from things, so that if someone said "speeding bullet", I would fall to the floor and take cover.'* Geheugenverlies zorgt bij Babette niet voor verwondering maar voor verwarring.

Zelf merk ik dat angsten me vaak helpen (dat ik het eng vind om dit stuk te schrijven levert me ook de energie op om het te doen). Angst kan een goede raadgever zijn als ze je aan het wankelen maakt, totdat ze je laat vallen. Volgens Damiaan Denys komt de fout op het moment dat we 'de waarheid' gaan toekennen aan anderen, aan een zogenaamd 'sujet supposé savoir', een term van Lacan uit 1964, vertaald als 'verondersteld wetend subject'. Stel je een alwetende God voor die snapt waar je bang voor bent, die snapt hoe ballen vallen, hoe stoom opstijgt; als jij erop vertrouwt dat die God het antwoord in pacht heeft hoeft jij er niet meer naar te zoeken. Het is een geruststellende gedachte dat een ander snapt wat wij niet snappen, maar ook vaak een onjuiste. Voor Babette functioneert het medicijn Dylar als die alwetende God. Ik wil geen God.

Het kost moeite om je steeds te begeven op de rand tussen vraag en antwoord (woorden/dingen), het wankelt daar. *'The willingness to be puzzled'* is een strijd, zegt Noam Chomsky in *Is the Man Who is Tall Happy?* Doe mij maar die strijd. Ik wil graag blijven wankelen tussen verwondering over dat wat ik (nog) niet begrijp en het alledaagse.

We zijn allen soms angstig en dat hoeft geen probleem te zijn, zolang we onszelf en elkaar nieuwe vragen durven stellen. De vraag die ik de volgende SPUI25 in Spe-redacteur wil voorleggen is: welke rol speelt verwondering in jouw dagelijks leven?